

Відгук Ольги Собчук

Перш за все, хочу висловити щиру вдячність організаторам за те, що цей захід відбувся, попри надскладні технічні умови. У наш час проведення таких наукових зустрічей потребує неабиякої витримки, і я вдячна всім учасникам за їхні цікаві та змістовні доповіді, та, що не менш важливо, за колосальне терпіння.

Як учасник та організатор наукових заходів, у тому числі й міжнародних, хочу наголосити, що будь-який науковий захід передбачає етику слухання та взаємоповагу, що є основою вільного діалогу, тому хотіла б порушити питання етики та правил ведення наукової дискусії, дотримання академічних стандартів.

Захід було організовано як інформаційний круглий стіл. Його головна мета – ознайомлення учасників з новими фактами, джерелами, дослідженнями, що стосуються постаті В.М. Ястребова. Відповідно до регламенту заходу, питання до доповідача за темою доповіді можна було поставити по завершенні доповіді, обговорення та надання можливості висловитись всім бажаючим (до 5 хв.) було заплановано наприкінці заходу, після виголошення усіх доповідей.

Як на мене, атмосфера даного заходу була дещо напруженою через етику спілкування деяких учасників. Так, доктор історичних наук Митрофаненко Ю.С. порушував регламент, ставлячи питання доповідачам, які не стосувалися теми доповіді, намагався нав'язати суперечку безпосередньо під час виступів інших учасників (у випадку із к.і.н. С. В. Проскуровою). Дозволяв собі перехід на особистості (випадок із к.і.н. М. П. Тупчієнком, к.і.н. В. М. Саєнком). Склалося враження, що учасник від початку не мав наміру слухати думку присутніх, демонструючи зневагу до академічної спільноти.

З повагою ставлюся до Юрія Станіславовича як до науковця та фахівця конкретного історичного періоду, але в мене залишились питання щодо його доповіді. Переважна її частина виявилась не по суті заявленої теми. Замість фахового розгляду історичних аспектів, аналізу, він зосередився на емоційних оцінках, постійно наголошуючи на нібито «проросійськості» В. Ястребова та протиставляючи їй «українолюбство» Д. Яворницького.

По завершенню доповідей модератори надали можливість висловитися усім бажаючим. Тетяна Вікторівна Печериця, к.і.н., висловила думку про нецікавість заходу у зв'язку з відсутністю наукової дискусії, як такої. Тому вважаю за необхідне коротко зупинитися, чому на даному заході такий діалог став неможливим з огляду на нижче наведені причини.

«Альтернативна» думка Ю. С. Митрофаненка щодо імперськості Ястребова, його шовінізму та українофобії була озвучена ним під час громадського заходу в міському туристично-інформаційному центрі, учасники якого здебільшого не були фахівцями з даної історичної тематики і, відповідно, не могли опонувати. Я свідомо не виносила дискусію на платформу соціальних мереж, де, зазвичай, є активним Юрій Станіславович, чекаючи тієї нагоди, яка для нас, науковців, у форматі «круглого столу» була організована. Я також не реагувала на дії з боку Ю. С. Митрофаненка щодо викладення висновків та титульної сторінки моєї дисертації не в контексті наукового дискурсу

(наприклад, відгук-рецензія), а у соціальній мережі Facebook, адже також чекала можливості саме наукової дискусії під час зазначеного круглого столу 25 лютого цього року.

Однак і цієї можливості дочекатися не пощастило, адже Юрій Станіславович, попри задекларований «критичний підхід» та наявність у нього іншої думки, покинув круглий стіл передчасно (відразу після своєї доповіді), не заслухавши аргументів усіх колег та доповідачів. Висловлю думку, що обов'язково має бути відповідальність науковця-гуманітарія і громадського діяча, яким, поза сумнівом є Ю. С. Митрофаненко, за висловлену в публічному просторі позицію.

Тому, реагуючи на висловлену під час круглого столу думку щодо відсутності дискусії з боку моєї колеги Тетяни Вікторівни Печериці, дозволю собі сказати, що за усіма правилами, дискусія передбачає присутність мінімум двох сторін з відмінними поглядами: неможливо вести діалог із тим, хто не готовий, чи уникає слухати іншу сторону.

Щодо «критичного аналізу» спадщини В. Ястребова. Є критичний аналіз, а є необґрунтована критика. Ці поняття треба розрізняти. У науковому середовищі критичність визначається не гостротою висловлювань, а методологією. Справжній науковий аналіз виключає виривання цитат із контексту та маніпулювання історичними джерелами задля підкріплення власної версії. Перекручування фактів на власний розсуд, навіть під гаслом розвінчання ідеалів, не є ознакою об'єктивності, а скоріше свідчить про упередженість дослідника.

Під час дискусії, що відбулася після доповідей, мною спеціально було продемонстровано чисельні витяги з праць, листування, фактів з біографії Д. Яворницького (зокрема щодо вживання ним терміну «новоросія» аж до 1926 року та його ставлення до імперської влади). Це було зроблено не з метою очорнити постать Дмитра Івановича Яворницького, а як наочна ілюстрація того, як **не потрібно** працювати з джерелами й показати небезпеку «вибіркового цитування». Якщо виривати фрази з контексту епохи, можна штучно «дискредитувати» будь-яку постать.

Для мене залишаються незрозумілими методи історичного аналізу пана Митрофаненка. Якщо історик розуміє принципи роботи з першоджерелами, то поведження пана Митрофаненка з науковою та епістолярною спадщиною Ястребова виглядає як ненауковий, маніпулятивний підхід.

Так от – представлений мною приклад був покликаний продемонструвати хибність методу, який використовує Юрій Станіславович Митрофаненко до аналізу спадщини В. Ястребова: виривання цитат із контексту та їх перекручування на власний розсуд не є критичним аналізом.

Пропозиція. Залишити назву обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова без змін.

Досліджуючи протягом 15 років наукову біографію В. Ястребова, можу впевнено сказати, що у його працях відсутні будь які політичні моменти, заклики тощо, які дискредитують українців того часу чи наших сучасників.

Вчений діяв винятково як науковець, був дослідником, який першим започаткував системне наукове вивчення нашого краю.

Як один із доказів його визнання саме як дослідника, що вивчав українську історію, зверну увагу на те, що у 1920-х рр., через понад 20 років після його смерті, під час проведенням політики українізації в Україні постать В. М. Ястребова не випадково привертає увагу А. Кримського, М. Грушевського, О. Тулуба. Так, Постійна комісія для складання біографічного словника діячів України новозаснованої Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН) зацікавилась постаттю В. Ястребова з метою включення до цього словника саме як українського вченого. М. Грушевський, очоливши ВУАН у 1924 році, зініціював створення комісій для порайонного дослідження історії України, закликавши збирати матеріали до біографій українських науковців, культурних та громадських діячів, серед яких була й постать Володимира Миколайовича Ястребова. Не думаю, що визнаний вчений, «батько» української історії М. С. Грушевський помилявся або став заручником «відсутності джерел про Ястребова». Тож давайте не множити помилки й не позбавляти майбутні покоління українців власної української історії.

Собчук Ольга Володимирівна,
доктор філософії зі спеціальності «Історія та археологія»

27.02.2026